

Malmaskolan
Skolgatan 1
Box 24
64206 MALMKÖPING

2010-05-20
1 (17)
Dnr: 40-2009:1774

Kvalitetsgranskning av Malmaskolan i Flens kommun

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har genomfört en granskning av undervisningen i Malmaskolan. Syftet har varit att bedöma kvaliteten i undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen gällande läsprocessen. Granskningen har omfattat skolornas årskurser 4-6. Skolinspektionen har granskat om:

- skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen i svenskämnet och i de naturorienterande ämnena
- skolan genomför undervisning i svenska och i de naturorienterande ämnena i sådana kommunikativa sammanhang som främjar elevernas kontinuerliga läsutveckling

I begreppet läsprocessen i undervisningen ingår i denna granskning att eleverna får möjlighet att läsa, tala, lyssna och skriva med syfte att utvecklas så långt som möjligt i sin läsutveckling. De kommunikativa sammanhangen handlar om att samtliga elever ges möjlighet att uttrycka sina reflektioner och erfarenheter av lästa texter i ett socialt sammanhang.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektorn behöver vidta åtgärder så att:

- skolans pedagogiska personal i de naturorienterande ämnena har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver
- lärarna upprättar skriftliga omdömen i de naturorienterande ämnena

Skolinspektionen följer upp de bedömningar som granskningen resulterat i. Senast inom tre månader från dagen för beslutet, dvs. den 20 augusti 2010, ska Malmaskolan lämna en redovisning till Skolinspektionen i Linköping. Redovisningen ska beskriva de åtgärder skolan vidtagit och en plan för det fortsatta arbetet.

Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten. Övriga skolrelaterade regelbrister som eventuellt framkommit vid granskningen har rapporterats muntligt till rektorn. Skolinspektionen kommer också att följa upp dessa regelbrister vid nästa tillsyn.

Skolinspektionens granskning av Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4 - 6 i Malmaskolan i Flens kommun

Bakgrund

Skolinspektionen har genomfört en kvalitetsgranskning av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen avseende läsprocessen för årskurserna 4-6. Granskningen har berört 31 skolor i 24 kommuner under perioden oktober till december 2009. Av de 31 skolorna är 27 kommunala och 4 fristående skolor. Malmaskolan i Flens kommun ingår i denna granskning. Skolinspektionens övergripande iakttagelser och slutsatser från granskningens samtliga berörda skolor redovisas i Skolinspektionens rapport "Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Kvalitetsgranskningens syfte

Den här granskningen syftar till att undersöka om skolan främjar alla elevers läsutveckling genom att skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen. Granskningen ska också undersöka om eleverna får möjlighet att utvecklas i ett kommunikativt sammanhang – dvs. att eleverna får ge uttryck för sina reflektioner och erfarenheter av texter i ett socialt sammanhang. Brister i de berörda skolorna ska uppmärksammas så att skolorna kan förbättra undervisningen när det gäller läsprocessen, med högre måluppfyllelse som följd.

Bakgrunden till denna granskning är att forskning och andra utvärderingar har pekat på försämringar över tid gällande läsprocessens del i undervisningen. De försämringar som framkommit handlar bland annat om hur undervisningen utformats. Dessutom har förutsättningarna för en undervisning av god kvalitet ifrågasatts. Slutligen har elevers resultat i relation till deras läsning blivit sämre.¹

¹ För ytterligare bakgrund med tillhörande referenser, se Skolinspektionens övergripande rapport "Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6".

Granskningens bedömningsområden presenteras nedan. Därefter redogörs för de bedömningar och iakttagelser som Skolinspektionen gjort av Malmaskolan. Inledningsvis bedöms undervisningen i svenskämnet och därefter följer en bedömning av skolans undervisning i de naturorienterande ämnena. Samtliga områden och kriterier bedöms. I de fall där Skolinspektionen anser att åtgärder behöver vidtas från skolans sida framkommer detta i strecksatser under bedömningstexten. Skolinspektionens bedömningar grundar sig i författningsstöd såväl som forskningsstöd. Tillsammans utgör de underlag för hur skolan bör arbeta med läsprocessen i undervisningen. Det författnings- och forskningsstöd som granskningen vilar på återfinns som bilaga till detta beslut.

De bedömningar som Skolinspektionen har gjort utgår från analyser av olika dokument från skolan. Vidare har en enkät till de lärare som undervisar i svenska och naturorienterande ämnen i årskurs 4-6 använts. Experterna Monica Shaffeir och Karin Ederö har besökt skolan i fyra dagar och intervjuat rektorn/rektorena, lärare och elever. Dessutom har inspektörerna genomfört klassrumsobservationer. Besöket på Malmaskolan gjordes den 3-6 november 2009.

Bedömningskriterier

Skolinspektionen bedömer undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån följande bedömningsområden och kriterier:

1. *Organisation av undervisningen:*
 - skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
 - skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
2. *Bearbetning av och kommunikation kring texten:*
 - eleverna möter olika slags texter
 - texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
 - lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
 - eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
 - varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms
3. *Miljö och förutsättningar för undervisningen:*
 - skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
 - skolans resultat i ämnet svenska och naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
 - lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Malmaskolan

Malmaskolan omfattar grundskolans årskurs 1-9 och har ca 325 elever. Skolans ledning består av en rektor och en biträdande rektor. Rektorn ansvarar för verksamheten i årskurs 1-6. Lärarna i årskurs 1-6 bildar ett arbetslag. Vid granskningsbesöket hade skolan 95 elever i årskurs 4-6 fördelade på fyra klasser.

Läsprocessen i svenska

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Eleverna i Malmaskolan ges genom olika gruppkonstellationer i organisationen av undervisningen möjlighet till kommunikation och samarbete.

Skolinspektionen bedömer dock att eleverna varken när det gäller ämnesinnehåll eller arbetsformer ges tillräckliga möjligheter att vara med vid planeringen av undervisningen.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

I Malmaskolan bedrivs undervisningen i svenska, med inriktning på läsprocessen, mestadels i form av klassundervisning, men även pararbete och enskilt arbete förekommer. Den övervägande delen av undervisningen i läsprocessen bedrivs i mindre grupper, vars indelning baserar sig på av specialläraren utförda diagnoser. Elever har även tillgång till individanpassat material. De små grupperna ger eleverna möjlighet att uttrycka tankar och åsikter kring lästa texter.

Den största delen av läsningen genomförs i samband med ett strukturerat arbete med läsprocessen, vilket bygger på att alla elever i klassen läser samma bok. Eleverna har också egna skönlitterära böcker som de huvudsakligen läser i när de blir klara med andra arbetsuppgifter men också på gemensam tid.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

Undervisningen i Malmaskolan kännetecknas av att skolan ger eleverna goda möjligheter att läsa olika typer av texter. Lärarna arbetar även väl med att förbereda eleverna inför textläsningen, samt med bearbetning och kommunikation av texter.

Skolan bör dock i högre grad arbeta med att individanpassa texterna och då särskilt uppmärksamma såväl låg- som högpresterande elevers rätt till utmaningar. För att öka

elevernas motivation för läsning bör skolan i högre grad ge eleverna möjlighet att välja egna texter.

Samtliga lärare gör en bedömning av elevens läsutveckling. Denna bedömning ligger till grund för elevens individuella utvecklingsplan med skriftliga omdöme i ämnet svenska.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå

Skolinspektionens iakttagelser

I svenskundervisningen i Malmaskolan får eleverna möjlighet att möta olika slags texter. Detta sker dels genom läsning av texter i en lärobok, dels genom läsning av faktaböcker och övriga skönlitterära texter. Vid de tillfällen tidningsartiklar används i undervisningen läses de oftast av läraren. Enligt eleverna är det främst bänkboken, högläsningboken, samt läroboken som används när de läser.

För lärarna i Malmaskolan är det viktigt att eleverna läser mycket och att läsningen prioriteras. I stor utsträckning väljs samma texter för alla elever som tillhör samma läsgrupp och texterna läses ofta hemma som läxa. Av intervjuer framkommer att flera elever upplever att texterna som de läser i skolan är för lätta och inte tillräckligt intressanta.

I läsundervisningen förekommer såväl högläsning av lärare, högläsning av elever samt tyst läsning. I alla klasser läser lärarna högt för eleverna och det är något som de intervjuade lärarna anser att eleverna älskar. I samband med högläsningen kan eleverna få rita och äta frukt.

Lärarna arbetar med att bygga upp elevernas förförståelse av en text på många olika sätt. Läraren kan läsa högt från texten, ha genomgång av innehållet i den kommande texten i helklass eller ha en genomgång av ord och begrepp. Läraren kan även gå igenom textens syfte och struktur innan läsningen börjar för att göra eleverna medvetna om olika textgenrer.

Bearbetning av text sker genom att eleverna svarar individuellt på frågor om innehållet i texter genom loggboksskrivande. Eleverna redovisar sedan svaren på frågorna i klassen/gruppen. Lärarna går igenom svaren tillsammans med eleverna i klassen/gruppen och ger respons på loggarna, som består av kortare faktafrågor och "tänka själv-frågor". Det förekommer även att lärare samtalar med eleverna om tillhörande bilder och baksidestexter på böcker och att eleverna får bearbeta texter med hjälp av olika gestaltungsformer. Texterna anpassas inte till olika elevers intressen och sätt att lära, men däremot anpassas frågorna. För en del elever anpassas textläsningen efter läsförmåga och ålder, exempelvis genom att de kan använda s.k. Daisyskivor.

Lärarna ger eleverna möjlighet att diskutera lästa texter, att reflektera och formulera sina tankar och erfarenheter i samband med att de läser en text. Eleverna får även träna olika lässtrategier, som exempelvis översiktsläsning.

När eleverna läst ut sina bänkböcker gör de redovisningar och bearbetningar av boken. Vid inspektionsbesöket gjordes inga sådana redovisningar, vilket några elever uttryckte ett missnöje med eftersom de tidigare hade fått redovisa boken för sina klasskamrater. De intervjuade eleverna anser att de inte så ofta pratar om vad de tyckte om innehållet i texten. De var dock medvetna om olika texttyper och de görs även medvetna om olika texters kännetecken i form och språk när de arbetar med läroboken. Eleverna kunde även beskriva om en text var bra eller dålig. En elev uttryckte att det som är viktigt är att texten har "en bra början, innehåller spänning och inte har ett för krångligt slut". En annan elev berättade att "dåliga texter innehåller för mycket om samma sak.

Bedömning och resultatuppföljning sker främst med hjälp av nationella prov och olika screeningtester och diagnoser. Informationen och resultaten från ex. läsdiagnoser används dels för att dela upp klassen i olika grupper, dels för att utveckla strategier för elevernas fortsatta lästräning. Elever som inte klarar det nationella provet i svenska i årskurs fem har möjlighet att göra om provet i årskurs sex, för att se hur de har utvecklats. Eleverna menar att de själva kan notera hur de förbättras när de läser genom att det går lättare och snabbare att läsa och att de kan välja tjockare böcker. Alla elever är mycket medvetna om vikten av att läsa mycket och att det är viktigt att läsa några sidor varje dag. Lärarna anser att de ger eleverna all möjlighet att utvecklas på en mängd olika sätt.

Eleverna får veta hur de ligger till i sin läsutveckling under utvecklingssamtal. I Malmaskolan upprättas individuella utvecklingsplaner och skriftliga omdömen i svenska.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Av granskningen framgår att skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen genom tillgång till biblioteket. Skolan kan dock i ökad utsträckning göra litteratur tillgänglig i klassrummen samt arbeta för att ordna särskilda läsmiljöer.

Vidare framgår att en uppföljning av elevernas läsutveckling görs på skolnivå. Skolans organisation stödjer även läsprocessen genom att undervisningen i svenska bedrivs av lärare med utbildning i ämnet samt genom samverkan och kompetensutveckling

Skolinspektionens iakttagelser

I samma lokaler som skolan finns ett skolbibliotek, som används för lån av bänkböcker och högläsningsböcker. I den övriga undervisningen används biblioteket mer sällan. I klassrummen är skönlitterära böcker och elevtexter tillgängliga i mindre utsträckning. Två datorer finns att tillgå i varje klassrum.

På skolnivå följer rektorn upp elevernas resultat i svenska med inriktning på läsprocessen med hjälp av resultaten på de nationella proven i årskurs fem. Skolan använder

även ett antal screeningtester som är gemensamma i kommunen som stöd för sina bedömningar. Resultaten används till att fördela resurser, både kommunalt och lokalt på skolan. Rektorn bedömer att uppföljningen på individnivå med inriktning mot de svagpresterande eleverna är god och att särskilt stöd sätts in vid behov.

Svenskundervisningen på skolan bedrivs av lärare med pedagogisk utbildning, varav alla har utbildning i ämnet för de årskurser de undervisar. Skolan har i år prioriterat svenskundervisningen i årskurs 4-6 genom att utöka lärartätheten med en extra lärarresurs. Detta har gjort det möjligt att bilda mindre undervisningsgrupper.

Rektorn redovisar skolans resultat för arbetslaget men leder inte i någon större utsträckning något utvecklingsarbete, förutom den uppföljning som görs i samband med medarbetarsamtalen. I arbetslaget äger gemensamt utvecklingsarbete och diskussioner om läsprocessen rum endast i begränsad omfattning. De sker framförallt i enskilda samtal mellan klasslärare och speciallärare och är då inriktat mot enskilda elevers speciella behov. Lärarna har dock ett stort intresse av att lyfta fram läsprocessen i undervisningen och ett engagemang för kompetensutveckling. Rektor bedömer att lärarnas kompetens är god och kompetensutveckling erbjuds i form av läskonferenser, "Läraryftet", utbildning i kärnämnen och vissa kortkurser.

Läsprocessen i naturorienterande ämnen

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen i naturorienterande ämnen med avseende på läsprocessen ger eleverna möjlighet till kommunikation och samarbete.

Skolinspektionen bedömer dock att eleverna varken när det gäller ämnesinnehåll eller arbetsformer ges tillräckliga möjligheter att vara med vid planeringen av undervisningen.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Läsning av texter i den naturorienterande undervisningen sker huvudsakligen i helklass. Klassrummen präglas av en språkmiljö med aktiva elever som ställer frågor, drar slutsatser och lärare som berättar och lyssnar engagerat.

Oftast utgår undervisningen från att hela klassen läser en gemensam text. Eleverna är endast delvis delaktiga i planeringen av teman och i undervisningen i de naturorienterande ämnena.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

I undervisningen i de naturorienterande ämnena ges eleverna möjlighet att läsa olika typer av texter. Lärarna arbetar även med elevernas förståelse samt med bearbetning och kommunikation av text.

Skolan bör dock i högre grad arbeta med att individanpassa texterna och då särskilt uppmärksamma högpresterande elevers rätt till utmaningar.

Skolinspektionen bedömer vidare att varje elevs kunskapsutveckling inte utvärderas och bedöms utifrån varje enskilt ämne eleven får undervisning i.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

- lärarna upprättar skriftliga omdömen i de naturorienterande ämnena

Skolinspektionens iakttagelser

I undervisningen i de naturorienterande ämnena används läroböcker i stor utsträckning, men även aktuella tidningstexter och skönlitterära texter kan användas i samband med olika arbetsområden. Elevproducerade texter används vid redovisningar av arbeten. Eleverna ges även möjlighet att söka information på internet och i andra medier.

Alla elever läser samma texter och läsningen görs ofta gemensamt. Lärarna har valt denna metod för att "jämna ut" skillnaderna i läshastighet och läsförståelse i klasserna. Eleverna kan på så sätt hjälpa varandra så att högpresterande elever kan hjälpa klasskamrater som behöver hjälp. Lärarna upplever att det här arbetssättet utvecklar alla elever.

Läsning sker exempelvis genom att eleverna turas om att läsa texten högt för varandra i helklass. Det kan även förekomma att en elev eller läraren läser texten högt för klassen.

I den naturorienterande undervisningen förbereds eleverna på olika sätt inför läsning av texter. Läraren berättar om innehållet och fokuserar på det viktigaste i texten, förklarar svåra ord eller använder olika gestaltsformer (bild, ritar på tavlan) för att levandegöra texten. Även filmer används i samband med introduktioner av arbetsområden.

Eleverna bearbetar texten, eller det som läraren berättat, genom att svara på frågor i en arbetsbok. De arbetar enskilt, i par eller i grupp beroende på förutsättningarna. Ibland kan eleverna göra förutsägelser, sammanfatta innehållet eller jämföra det de läst med andra saker de upplevt eller läst om. Läraren går igenom en texts uppbyggnad i exempelvis en faktatext och för att göra eleverna medvetna hur en text skrivs görs gemensamma eller enskilda tankekartor.

I någon klass har eleverna fått gestalta texten i bilder och sedan repetera innehållet med hjälp av bilderna för en kamrat. Lärarna fångar även upp elevernas frågor, låter dem berätta, sammanfatta och generalisera det som lästs. Eleverna får också möjlighet att diskutera frågeställningar i par och grupp.

Bedömningen av elevens kunskaper sker genom diagnostiska uppgifter i arbetsboken och genom fortlöpande formativa/kvalitativa bedömningar. Eleverna bedömer spontant sin läsutveckling med orden: "man läser snabbt och förstår bättre och kan läsa böcker utan bilder". De vet också hur de kan bli bättre på att läsa: "att läsa är färskvare, man måste läsa lite varje dag". Vid bedömning av elevens kunskapsutveckling i de naturorienterande ämnena gör lärarna sällan någon bedömning av vilken betydelse elevens läsförståelse har för elevens måluppfyllelse. Elevernas måluppfyllelse bedöms gemensamt för de naturorienterande ämnena i årskurs 4-6.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Granskningen visar att skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen i naturorienterande ämnen genom att det finns tillgång till texter av olika slag och genom användning av biblioteket. Skolan kan dock i ökad utsträckning göra litteraturen tillgänglig i klassrummen samt arbeta för att ordna särskilda läsmiljöer.

För att bättre kunna utvärdera elevernas resultat och undervisningens ändamålsenlighet på individ och skolnivå behöver rektor dock utvärdera lärarnas behov av samverkan och kompetensutveckling.

Rektor behöver även ta ansvar för att i undervisningen i naturorienterande ämnen använda lärare med pedagogisk utbildning i ämnet.

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

- skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionens iakttagelser

Lärarna anser att skolbiblioteket utgör ett bra stöd för undervisningen i de naturorienterande ämnena. Eleverna önskar sig dock roligare böcker och fler texter om de arbetsområden de läser. I klassrummen finns böcker och elevtexter tillgängliga och i varje klassrum finns det två datorer.

Rektorn har gjort en enkel uppföljning av elevernas resultat i naturorienterande ämnen på skolnivå i årskurs 4-6. Att följa upp resultaten i de naturorienterande ämnena har dock inte prioriterats. Utvärderingsmetoderna bedöms som är osäkra, och det finns önskemål om att hitta bättre bedömningsunderlag.

Undervisningen i naturorienterande ämnen bedrivs i årskurs 4-6 av lärare med pedagogisk utbildning, men i hälften av klasserna undervisar lärare som saknar utbildning i naturorienterande ämnen.

Samverkan mellan lärare i naturorienteranden ämnen och i svenska i årskurs 4 – 6 sker naturligt eftersom det är samma lärare som undervisar i dessa ämnen. I skolan finns lokala kursplaner i alla naturorienterande ämnen, men lärarna menar att de lokala målformuleringarna inte är så detaljerade som de skulle önska. En gång per termin träffas lärare i förskoleklass och årskurs 1 – 9 i olika ämneslag. Det finns också kommunala ämnesnätverk för förskoleklass och årskurs 1 – 5 och 6 – 9. Nätverken har formulerat delmål som eleven ska ha uppnått i olika årskurser i grundskolan. Delmålen är exemplifierade som basmål (uppnåendemål). Delmålen och bedömningsunderlagen är digitaliserade och tillgängligt för föräldrar. De används vid utvecklingssamtal och som grund för skrivningar i elevernas individuella utvecklingsplaner.

I ärendets slutliga handläggning har undervisningsrådet Marita Bergman deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Bertil Karlhager
Enhetschef

Lena Stadler
Utredare

Kopia till: Flens kommun

Bilaga 1**Bedömningsunderlag**

Den konkreta granskningen och de beslut som Skolinspektionen har fattat utgår från tre bedömningsområden med fokus på läsprocessen: *skolans organisation av undervisningen, skolans bearbetning av och kommunikation kring texten samt skolans miljö och förutsättningar för undervisningen*. Dessa kommer från författningstexter och aktuell forskning samt Skolverkets tidigare granskning av läs- och skrivprocessen. Inom de tre områdena har sedan ett antal bedömningskriterier fastställts från Skolinspektionens sida och utgjort grunden för de skolbeslut som formulerats för de 31 skolor som ingått i granskningen.

Skolans organisation av undervisningen

För att bedöma skolans organisation av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån fokus på läsprocessen har Skolinspektionen utgått från två kriterier. Det första handlar om att *undervisningen ska organiseras så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete*. Alla elever ska, enligt författningstext, "få rika möjligheter att samtala, läsa och skriva för att utveckla och få tilltro till sin språkliga förmåga". En viktig aspekt är att språket utvecklas i ett socialt samspel med andra.² Utifrån forskning utgår kriteriet från vikten av en så kallad flerstämmig språkmiljö – det vill säga att alla elevers röster ska göras hörda i tal och skrift.³ En aktiv lärare skapar möjligheter till kommunikation och samverkan mellan lärare och elever samt mellan eleverna. Exempel på detta är att eleverna får arbeta i olika gruppkonstellationer. När en ny text ska läsas är det viktigt att eleverna får göra detta på olika sätt, genom läsning i helklass, grupp/par, genom såväl högläsning som tyst läsning.⁴

Det andra kriteriet handlar om att *undervisningen organiseras och genomförs i samverkan med eleverna*. Bedömningsstödet för detta är att läraren ska utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring samt i undervisningen utgå från varje individs erfarenheter och tänkande. Enligt skollagen ska alla i skolan verka för att de demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig, ska omfatta alla elever.⁵ Elevers motivation till vidare läsning ökar om de ges möjlighet att välja egna texter.⁶

Skolans bearbetning av och kommunikation kring texten

Bedömningsområdet skolans bearbetning av och kommunikation kring texten är granskningens kärna och innehåller flera av de kriterier som fokuserar på undervis-

² Lpo 94, Kursplanen i svenska.

³ Dysthe (1996).

⁴ Se Dysthe (1996), Liberg (1993), Liberg (1996), Liberg (2006), Wiksten Folkeryd - af Geijerstam - Edling (2006).

⁵ Lpo 94, 2.2

⁶ se Molloy (2002), Fast (2007), Olin-Scheller (2006), Smidt (1989).

ningskvaliteten när det gäller själva läsprocessen. De kriterier som utgjort granskningens underlag handlar om att *eleverna möter olika slags texter, texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå, lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten, eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen och varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms.*

Bedömningsunderlaget för kriteriet *eleverna möter olika slags texter* är att eleverna ska utveckla sin förmåga att läsa, förstå, tolka och uppleva texter av olika slag, enligt kursplanen i svenska. I de naturorienterande ämnena ska eleverna, enligt kursplanens mål att uppnå i årskurs 5, ha inblick i olika sätt att göra naturen begriplig. Det innebär dels ett naturvetenskapligt sätt med dess systematiska observationer, experiment och teorier, dels det sätt som används i konst, skönlitteratur, myter och sagor.⁷ För att utveckla sin förmåga att förstå texter är det av stor vikt att eleven får möta olika slags texter, skrivna för olika syften.

För kriteriet *texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå* utgår Skolinspektionens bedömning från att lärarna ska organisera och genomföra arbetet så att eleverna utvecklas efter sina förutsättningar. Samtidigt ska eleverna stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.⁸ I forskning framgår att texterna bör väljas efter elevens utvecklingsnivå d.v.s. även ge utrymme för mera krävande texter för att ge förutsättningar för utveckling.⁹

För kriterierna *lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten* och *eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen* bedömer Skolinspektionen utifrån att undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar förmågan att utnyttja olika möjligheter för att hämta information. De ska tillägna sig kunskap om mediernas språk och funktion samt utveckla sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap. Eleverna ska kunna anpassa läsningen och arbetet med texten till dess olika syften. Svenskämnet utvecklar tillsammans med andra ämnen i skolan elevernas kommunikationsförmåga, tänkande och kreativitet. Enligt läroplanen ska varje elev utveckla ett rikt och nyanserat språk. Skolan ansvarar för att varje elev behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift.¹⁰

Enligt kursplanen för de naturorienterande ämnena ska eleverna utveckla ett kritiskt och konstruktivt förhållningssätt till egna och andras resonemang med respekt och lyhördhet för andras ställningstaganden.¹¹

I forskning framkommer att arbetet med förförståelsen av en text ska hjälpa eleverna att förstå en text. Den är viktig för själva läsningen och även för den tankemässiga bear-

⁷ Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

⁸ Lpo 94.

⁹ Se Vygotskij (2001), Appleyard (1990).

¹⁰ Lpo 94.

¹¹ Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

betningen av texten. I arbetet med att skapa förförståelse är det också väsentligt att elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter lyfts upp och att texten sätts in i ett meningsfullt sammanhang.¹²

När läraren/eleven ska läsa en ny text är det betydelsefullt att hon/han gör det på olika sätt; läsning för hela klassen, läsning i grupp/par, högläsning och tyst läsning. Högläsning är viktigt i klassrummen, både av lärare och av elever i smågrupper.¹³

Genom bearbetningen av texten ska eleven erhålla en djupare läsförståelse av texten, där elevens kunskaper och erfarenheter ska utvecklas och fördjupas. Bearbetningen rör både textens innehåll och struktur. I en bearbetning av textens innehåll bör utrymme ges för läraren och eleven att sammanfatta innehållet, identifiera budskapet, jämföra texten med andra texter, generalisera, förutse händelseförloppet och värdera texten. I en bearbetning av texters struktur ska eleven få en större medvetenhet om textens syfte, stil och mottagare.¹⁴

För att utveckla sin medvetenhet kring att det finns olika texttyper och olika sätt att läsa bör eleven ges möjlighet att möta olika texter och använda sig av olika lässtrategier. Det är även väsentligt att göra eleverna medvetna om olika texttypers kännetecken i form och språk samt att diskutera vad som är en god respektive mindre god text.¹⁵

Samtalet har stor betydelse för att utveckla förmågan att läsa. I ett textsamtal ges eleverna möjlighet att återberätta och beskriva innehållet, ställa frågor kring innehållet och göra förutsägelser om vad som kan hända. I samband med att de läser och samtar om en text blir elevens tankar formulerade. I en språkmiljö som främjar läsutveckling är det centralt att det finns utrymme för olika uttrycksformer som exempelvis samtal, bildskapande och drama. De olika uttrycksformerna bör ge eleverna utrymme att på olika sätt uttrycka erfarenheter och åsikter om texters innehåll och därmed fördjupa sin textförståelse.¹⁶ Skrivandet är också en central del för att eleverna ska få uttrycka vad de tänker.¹⁷

I kriteriet *varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms*, ingår att utgångspunkten för bedömningen av elevernas kunskapsutveckling i svenska och de naturorienterande ämnena är de mål och kriterier som fastställs i de nationella kursplanerna. Till stöd för bedömningen ska lärare även använda de nationella ämnesproven i svenska i årskurserna 3, 5 och 9. En dokumentation av elevens kunskapsutveckling i ämnet svenska och naturorienterande ämnen görs i elevens individuella utvecklingsplan med skriftliga omdömen. Denna ska ge information om hur långt eleven har kommit i sin utveckling i förhållande till de nationella målen och den lokala pedago-

¹² Se Reichenberg (2003) och (2008), Langer (1995), McCormick (1994).

¹³ Se Smidt (2004), Brink (2009), Kuyumcu (2004), Hedeboe (2002).

¹⁴ Se Keene - Zimmermann (1997), Torell red. (2002).

¹⁵ Se Ewald (2007).

¹⁶ Thorson "(2005), Dysthe (1996) Hultin (2009) och (2006).

¹⁷ Løkengard Hoe, (2002), Molloy (1996).

giska planeringen och lyfta fram elevens utvecklingsmöjligheter samt vara ett redskap för ett ökat ansvar för det egna lärandet.¹⁸

Skolans miljö och förutsättningar för undervisningen

För bedömningsområdet som behandlar skolans miljö och förutsättningar för undervisningen i svenska och naturorienterande ämnena fokuserar granskningen på tre kriterier. Den första handlar om att *skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen*. Detta grundar sig övergripande på att rektorn, enligt författningarna, har det yttersta ansvaret för att en fysisk miljö utformas så att den stödjer elevernas inläring.¹⁹ Vidare beskriver forskning att i den fysiska miljön är faktorer som tillgång till olika slags texter, särskilda läsmiljöer och exponering av böcker av vikt. Vidare är tillgången till och användningen av ett bibliotek och bibliotekarier betydelsefull.²⁰

De två andra kriterierna handlar om att *skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen* och att *lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen*. Enligt författningarna gäller att som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten i sin helhet inriktas in på att nå de nationella målen. Rektorn har även ansvar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen, skolplanen och till den lokala arbetsplanen. Rektorn har särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt skall kunna utföra sina uppgifter. Skolans organisation ska ge förutsättningar för god undervisningskvalitet genom att lärarna har den kompetens som krävs, att det ges möjlighet till kompetensutveckling, tid för pedagogiska samtal m.m.²¹

¹⁸ 7 kap. 2 § grundskoleförordningen.

¹⁹ Lpo 94

²⁰ Langer (2005), Limberg et al (2002), Rosenblatt (2002).

²¹ Lpo 94

Bilaga 2**Referenslista**

- Appleyard JA., (1990), *Becoming a Reader. The experience of fiction from childhood to adulthood.*
- Brink L., (2009), "Bättre läsning och bättre skrivande – men hur? Om grupprocesser och textrörlighet" i Jönsson K. (red), *Bygga broar och öppna dörrar . Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*
- Brink L (2005), "Boksamtal under mellanåren" + "Välja bok" i Kåreland L., (red.), *Modig och stark eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola.*
- Brink L., (2000), *Försvunna bokslukare? Om läslust och läsvanor hos elever i grundskolan i fyra Gävleborgskommuner.*
- Bryman, A., (1997), *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning.*
- Dysthe O., (1996), *Det flerstämmiga klassrummet. Att skriva och samtala för att lära.*
- Ejlertsson G., (1996), *Enkäten i praktiken, en handbok i enkätmetodik.*
- Ewald A., (2007), *Läskulturer, elever och litteraturläsning i grundskolans mellanår.*
- Fast C., (2007), *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i mötet med skola och förskola.*
- Gustafsson, J-E. och Rosén, M., (2004), *Förändringar i läskompetens 1991-2001. Forskning i fokus, nr 22. Myndigheten för skolutveckling.*
- Hedeboe B. (2002) *Når vejret læser kalenderen... En systemisk funktionel genreanalyse av skrivepædagogiske forløp*
- Holme, Idar Magne – Solvang, Bernt Krohn (1991), *Forskningsmetodik, om kvalitative og kvantitative metoder.* Lund.
- Hultin E. (2009) *Det ovanliga i vanliga klassrumssamtal i Makt, mening motstånd. Litteraturundervisningens dilemman och möjligheter.*
- Hultin E. (2006) *"Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning"* Örebro Universitet.
- Jönsson K red.. (2009) *Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*
- Keene EO - Zimmermann S (1997) *Mosaic of Thought. Teaching Comprehension in a reader's workshop*
- Kursplaner och betygskriterier för grundskolan 2000
- Kuyumcu E. (2004) *Genrer och stämmor i skolans språkutvecklande arbete" i Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*
- Langer J. (2005) *Litterära föreställningsvärldar. Litteraturundervisning och litterär förståelse*
- Liberg C., (2009), "Svenska elevers läsförmåga" i *Perspektiv på läsning, Svenskläraryöreningens årskrift 2009.*

- Liberg C., (2006), "Elever som textresurser i mötet med skriftspråkliga textvärldar" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.
- Liberg C., (1996), "Läsförståelse" i Gisela Håkansson& Ulrika Nettelbladt red. *Språkförståelse. Rapport från ASLAS höstsymposium Lund 9-11 november 1996*
- Liberg C., (1993), *Hur barn lär sig läsa och skriva*.
- Limberg L., (2002), *Informationssökning och lärande 2002*.
- Lpo 94, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna*.
- Løkensgard Hoel T., (2002), *Skriva och samtala*.
- Malmgren LG., (1997), *Åtta läsare på mellanstadiet. Litteraturläsning i ett utvecklingsperspektiv*.
- McCormick K., (1994), *The culture of reading and the teaching of English*.
- Molloy G., (2002), *Läraren, Litteraturen, Eleven. En studie om läsning av skönlitteratur på högstadiet*.
- Olin-Scheller K., (2006), *Mellan Dante och Big brother. En studie om gymnasieelevers textvärldar*.
- Rosenblatt L., (2002), *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa*
- Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning. En ämnesdidaktisk studie. Örebro Universitet* (2006).
- Skolverket (2008), *Språket på väg. Ett diagnosmaterial i svenska och svenska som andraspråk för grundskolans åk 6-9*.
- Skolverket (2007), *Vad händer med läsningen? En kunskapsöversikt om läsundervisningen i Sverige 1995-2007. Rapport nr 304*.
- Skolverket (2007), *Pirls 2006. Läsförståelse hos elever i årskurs 4 – i Sverige och i världen. Rapport nr 305*.
- Skolverket (2006), *Med fokus på läsförståelse. En analys av skillnader och likheter mellan internationella jämförande studier och nationella kursplaner. Skolverkets aktuella analyser*.
- Skolverket (2004), *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Rapport nr 250 och 251*.
- Skolverket (1998), *Läs- och skrivprocessen som ett led i undervisningen. Nationella kvalitetsgranskningar*.
- Smidt J., (2004), *Sjanger og stemmer i norskrommet*.
- Smidt J., (1989), *Seks lesere på skolen. Hva de søkte, hva de fant*.
- SOU 1997:108 (1997) *Att lämna skolan med rak rygg – om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*.
- Thorsson S., (2005), *Den dubbla receptionen: om litteratursamtal mellan elever och deras svensklärare*.
- Torell Ö. (red.), *Hur gör man en litteraturläsare? Om skolans litteraturundervisning i Sverige, Ryssland och Finland 2002*.

Regeringsbeslut U97/4444/S. Regeringens uppdrag till Statens skolverk angående nationella kvalitetsgranskningar år 1998.

Reichenberg M., (2008), *Vägar till läsförståelse: texten, läsaren och samtalet*.

Reichenberg M., (2006), "Att läsa mellan och bortom raderna" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.

Reichenberg M., (2000), *Röst och kausalitet i lärobokstexter: en studie av elevers förståelse av olika textversioner*

Vygotskij L.S., (1934/2001), *Tänkande och språk*.

Wiksten Folkeryd J. - af Geijerstam Å. - Edling A., (2006 A) "Textrörlighet – hur elever talar om egna och andras texter" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.